



LJUDMILA ULITSKAJA

Köyhiä sukulaisia

Siltala

Köyhiä sukulaisia

LJUDMiLA ULITSKAJA

Köyhiä sukulaisia

Suomentanut Arja Pikkupeura

*Kustannusosakeyhtiö Siltala
Helsinki*

Tämä teos sisältää Ljudmila Ulitskajan
novellikokoelman Köyhiä sukulaisia (Bednye rodstvenniki, 1993)
sekä pienoisromaanin Sonetška (1995).

© Ljudmila Ulitskaja 1993, 1995

Published by agreement with ELKOST Intl. Literary Agency
Suomennos: Arja Pikkupeura

Toinen painos

ISBN 978-952-234-585-1

Painettu EU:ssa

Onnelliset

Joka sunnuntai Berta ja Matias lähtivät katsomaan poikaansa. Berta teki voileipiä, kaatoi teetä termospulloon ja sitaisi varvuista paperinarulla siistin luudan. Kaiken varalta hän otti mukaan myös lasipurkin ja asetteli kaikki tykötarpeet Matiaksen paikkaamaan kassiin. Matias auttoi hänen ylleen päällystakin, sadetakin tai jakun, ja he lähtivät torille ostamaan kukkia. Sen jälkeen he seisoivat pitkään pysäkillä odottamassa raitiovaunua, joka kulki vain harvoin. Vuosien myötä pituudestaan kutistunut Matias muistutti nykyään hahmoltaan mahonkipiironkia; entiseksi punapääksi hänet voi yhä päätellä käsiä tummina täplittäivistä harmaanruskeista kesakoista. Berta oli ilmeisesti aikanaan ollut samaa kokoa kuin miehensä, mutta nyt hän oli tätä puolta päätä pitempi. Toisin kuin Matias, Berta oli vuosien myötä käynyt vähemmän rumaksi. Nuoruuden päivinä ulkomuotoa tarvelleet pitkät harvat viiksikarvat eivät vanhenneissa kasvoissa enää pistäneet silmään, vaikka olivat rehahtaneet entisestään.

Vuodenajasta riippuen kuuma tai kylmä mutta aina yhtä tunkkainen raitiovaunu hytkytti heitä kyydissään hyvän tovin. He istuivat hievahtamatta aloillaan, sillä joku luovutti heille aina heti istumapaikkansa. Heille tosin oli tarjottu istumapaikkaa jo niihin aikoihin, kun he olivat menneet naimisiin.

Heidän matkansa johti aina vääjäämättä saman tiiliaidan vierustalle ja jatkui sieltä kaariportin ali siistille apealle polulle, jonka varrella heitä olivat vastassa vuoroin vihreän kasvuston tai lumen peittämänä vanhat tuttavat: Isaak Bentsionovitš Galperin kirkkaansinisine silmineen, auringonlaskun lailla rusottavine poskineen ja sinertävine kaljuineen; hänen vaimonsa Faina Lvovna, visu naisihminen, jolla oli napakasti kiinni nipistetyt huulet ja vapisevat kädet; insinöörijoukkojen eversti Ivan Mitrofanovitš Semerko – nuori mies, hartei-

kas kuin Ilja Muromalainen, niin ihanasti soitteli kitaraa ja lauloi, ressurkka –; seuraavana lepäsi jo tunnistamattomiin pyyhkiytyneiden isovanhempiensa rinnalla Borenka Mednikov, kaksi vuotta ja kaksi kuukautta; sitten tuli vähän sympatioita herättävä Kraftin perhe – pitkiä, hidasliikkeisiä ja vaaleaverisiä ihmisiä, joiden olemassaolo tehtiin tiettäväksi kiemuraisin goottilaiskirjaimin –; poikkeuksellisen sopuisat Rabinovitšin vanhukset, joilla oli yhteen sointuvat nimet, Haja Rafailovna ja Haim Gabriilovitš, aina kädet toistensa vyötäisillä, vaaleanharmaat hiuksetkin olivat kumpaiseltakin vanhemmiten harvenneet samaan tapaan, tuo kevyeksi kuivahtanut ja juhlananoloinen pariskunta, joka oli lennähtänyt täältä yläilmoihin samana päivänä saattaen kaikki tätä ihmettä todistaneet ymmälleen.

Mutkan tehtyään polku kapeni johdattaakseen heidät suoraan pojan luo. Vovotška Levi, seitsemän vuotta ja neljä kuukautta, tervehti vanhempiaan hymyllä, jonka he olivat jo vuosia sitten valinneet näitä kohtaamisia varten: raolleen kohonnut ylähuuli paljasti keskenkasvuisiksi jääneiden nelikulmaisten hampaiden rivin, jossa erottui tummana juuri irronneen hampaan aukko.

Pojan herttaisen leveän naamataulun kaikki muut ilmeet olivat huomaamatta livahtaneet tiehensä ja haihtuneet unholaan kustoksi siitä, ettei niitä ollut valittu edustustehtäviin, ja kasvojen lukemattomista liikkeistä oli ikiajoiksi jäänyt jäljelle vain tämä ainokainen hymy.

Berta otti esiin luutakäärön, avasi sen ja taitteli suojapaperina olleen sanomalehden nelinkerroin, ja Matias huiski arkisen vihreän penkin puhtaaksi tomusta tai lumesta. Berta suojasi penkin taitellulla lehdellä ja istahti sen päälle. Hetkisen levähdettyään he laittoivat pojan asumuksen kuntoon näppärin ja hätäilemättömin elein mutta nopeasti kuten hyvä isäntäväki ainakin.

Berta levitti pienelle suorakulmion muotoiselle pöydälle paperiliinan, kaatoi teetä liukaspintaisiin muovimukeihin ja asetti liinalle pinon vastatehtyjä toistensa kaltaisia voileipiä. Tämä oli heidän jokaviikkoinen perheateriansa, josta oli vuosien varrella muodostunut ydinkohta luudan käärinnästä alkavalle ja tyhjän termospullon korkin kiinni vääntämiseen päättyvälle rituaalille.

Yhteisten muistojen täyttämää syvää hiljaisuutta ei rikkonut yksikään satunnainen sana, sanoja varten heillä oli ollut ihan toiset hetket ja vuodet. Messunsa suoritettuaan he poistuivat jättäen jälkeensä pestyjen lattioiden ja tuuletettujen huoneiden tuoksun.

Kotiin palattua Matias joi ruokapöydässä sunnuntaiseen tapaansa puoli pulloa votkaa.

Kolme kertaa hän täytti Bertan isältä lahjaksi saamansa ison kömpelökoristeisen hopeapikarin, ja Berta huokaisi kolme kertaa, kuin lehmä, joka ei muulla tavoin kykene vastaamaan. Astiat keittiöön vietyään Berta tiskasi omaperäiseen tyyliinsä, saippualla ja talousspriillä, kuivasi tiskit vanhaan puhtaaseen pyyhkeeseen, ja sitten he kapusivat korkeaan aviovuoteeseensa.

– Ohhoh, ukkoseni, Berta kuiskasi ja laski turpeat luomensa tihrusilmien verhoiksi.

– Eipä tässä mikä, mikäpä se tässä, mies mutisi keskittäen kaikki voimansa ja ponnistelunsa vasempaan käteen, jolla yritti kammata selin asettunutta vaimoa ympäri.

Heidän sunnuntaipäiväuniensa ainainen aihe olivat nuo kahdeksan onnellista kolmisin vietettyä vuotta, jotka olivat saaneet alkunsa sinä unohtumattomana ja koko elämän mullistaneena päivänä, kun turvonneiden rintojen ja muiden vaivojen kiusaama Berta oli pahaa uumoillen mennyt syöpälääkärin puheille, miehelleen mitään hiiskahtamatta. Pitkään kestäneen kopeloinnin, nännien puristelun ja muutamien tunkeilevien lääketieteellisten kysymysten jälkeen iäkäs lääkäri – ystävättären sisar – oli sanonut:

– Berta, sinä olet raskaana, ja pitkällä oletkin.

Berta valahti tuolille rinnat paljaina, vanhat kasvot itkuun kurtistuen. Isot kyynelät kierivät vikkeliään alas ryppyisiä poskia, kunnes hidastivat kulkuaan viiksikarvojen kohdalla, mistä putoilivat viileinä laajalle valkoiselle povelle ja tummille terhakoilte nänneille.

Kun Berta kertoi uutisesta Matiakselle, tämä katsahti häntä ihmeissään – miehen tiedossa asia oli ollut jo pitkään, sillä hänen entinen vaimonsa oli synnyttänyt hänelle neljä tytärtä, joiden ruumiiden savu oli tosin jo aikapäiviä haihtunut Puolan kalvakoiden

niittyjen ylle. Matias oli ymmärtänyt vaimon vaikenemisen omalla tavallaan eikä – kannattaako tätä mainitakaan – ollut mitenkään voinut kuvitella, ettei vaimo itse ollut perillä tilanteesta.

– Minä olen neljäkymmentäseitsemänvuotias, ja sinä kohta kuusikymmentä.

Mies kohautti olkapäitään ja sanoi hellästi:

– Siispä me ikäloput höppänät pääsemme vanhemmiksi elämän ehtopuolella.

He eivät pitkään aikaan kyenneet valitsemaan pojalleen nimeä, vaan kutsuivat häntä kaksikuiseksi saakka jiddišin kielen poikaa tarkoittavalla sanalla *ingele*.

– Hänen nimekseen kuuluisi laittaa Isaak, sanoi Matias.

– Ei lapsille nykyisin sellaisia nimiä anneta. Olkoon mieluummin Jakov minun isävainajani kunniaksi.

– Jehudaksi eli Juudakseksikin pojan voisi nimetä, kun kerran on punapää.

– Älä höpsi. Onhan lapsi oikeasti myös hyvin kaunis, mutta ei hänestä silti voi Salomoa tehdä.

Nimeksi pantiin Vladimir. Vovotškaksi puhuteltu poika oli vaitonainen kuten Matias ja nöyrä kuten Berta.

Pojan täytettyä viisi vuotta isä alkoi opettaa hänelle asioita, joita hänelle itselleen oli tuossa iässä opetettu. Kolmessa päivässä poika oppi koukeroiset ja muurahaisten tavoin toisiaan muistuttavat kirjaimet, ja viikon päästä hän alkoi lukea oikealta vasemmalle kirjaa, jota isäkin oli ikänsä lukenut. Kuukauden kuluttua rästä hän luki kevyesti venäjänkielisiäkin kirjoja. Berta poistui hämmentyneenä keittiöön tiskaamaan.

– Voi tuota poikaa! Siinä vasta poika!

Poikaa kohtaan tuntemastaan ihailusta huolimatta Berta tunsii välillä sydämessään kylmän sävöksen – samanlainen pisto tuntuu, kun talvipakkasilla vie paljaan hikisen käden liki liimapaperoitua ikkunanpuitetta.

Hän tiskaili astioitaan, väsäsi leivoksia ja pasteijoita ja vatkasi kuohkeaksi kerman, jota muut yhteisasunnon naiset eivät ikinä

saaneet vahtoutumaan. Nyt, resepteihin hassahtaneena, hän ei enää alkuunkaan muistanut alumiinikulhojen pohjalla lillunutta vetistä vehnäpuuroa tai laihaa vihannessoppaa, jota sota-aikana oli keiteltyt kaksikerroksisen talonröstellön takapihalta riipimistään nuorista nokkosista. Alkuun siinä talossa oli asunut neljäkymmentäkahdeksan mutta sodan päättyessä jo kahdeksankymmentä alituisen nälkäistä, sairastelevaa ja likaista lasta. Hän oli unohtanut pikkupoikien hennosta sängestä sinertävät pulipää, heidän paljaat suojattomat hörökorvansa sekä tyttölasten kapoiset solisluut ja siniset kaulasuonet. Palava rakkaus, jota hän oli tuntenut kaikkia näitä lapsia kohtaan, kohdistui nyt entistäkin terävämpänä säteenä Vovotškaan.

Joka ikinen päivä hän nautti punapäisen pojanpullukan läheisyydestä ja kosketti häntä usein varmistuakseen hänen olemassaolostaan. Kylvetettäessä poika parkui, mutta Berta vain ihasteli hänen suhteettoman suuria jalkapohjiaan ja pikkuista intiimiä kartiota jalkovälissä.

Pojan varttuessa Berta seuraili yhtä ihastuneena hänen leikkjään, jotka muistuttivat ikävää kunnon työtä: poika oppi näppärästi yhdistämään toisiinsa erivärisiä kangaskaitaleita ja jaksoi istua tuntikausia punomassa niistä pieniä mattoja. Matias, alkujaan varsovalaissyntyinen mutta Pariisissa oppinsa saanut räätäli, työskenteli suljetulle asiakaspiirille tarkoitettussa ateljeessa, mistä toi pojalle tilkkuja. Hän myös auttoi poikaa leikkaamaan tilkut kuteiksi.

Sydämensä syvyyksissä Berta nolosteli ylenmääräiseksi paisunutta rakkauttaan ja piti sitä jopa hieman syntisenä. Itseanalyysiin mieltymättömänä ihmisenä hän ei päästänyt tuntemuksiaan nousemaan sille tietoisuuden tasolle, jolla niille olisi pitänyt antaa sanallinen muoto, vaan vältteli sisäisessä elämässään niiden kohtaamista.

Matias tuli töistä, söi päivällistä ja istahti sohvalle. Hänen rinnalleen asettunut Vovotška näytti samasta taikinasta leivotulta pikkupiiraalta ison punapääpiirakan vieressä. Heidän luku- ja juttuhetkiensä ajaksi taikauskoinen Berta poistui tiskaamaan säkenöiviä astioitaan.

Unessa hän kykeni siirtymään menneisiin aikoihin yhtä helposti kuin viereiseen huoneeseen, ja liikkui siellä kepeästi, poikansa kanssa onnellisena samaa ilmaa hengittäen. Lavastuksen keskushahmo oli vaitonainen Matias-aviomies Stalin-tyylisine viiksineen. Nämä unet olivat kuin moneen kertaan huumauksen vallassa katsottu tavattoman pitkä näytelmä, joka aina päättyi viittätoista minuuttia ennen sitä hetkeä, jolloin Berta kantoi kalvenneen Vovotškan käsivarsillaan kotiin. Pojan poskessa oli vielä tuore naarmu muistona aamuisista askareista lentokoneen pienoismallin kimpussa – pienoismalliharrastus oli tuolloin jo päihittänyt näppäryyttä vaatineen matonpunonnan. Raidallisen paidan kaulus oli auki, eikä yksikään suoni sykkinyt paljaalla kaulalla, joka takakenoon retkahtaneen pään takia näytti kovin pitkältä.

Koko juttu oli tapahtunut silmänräpäyksessä ja muistutti huonon valistusjulisteen kuvasarjaa: iso punaisen ja sinisen kirjava pallo vierii keskelle tietä, poika syöksähtää nuolena sen perään, kuuluu jarrujen kirskahdus – ja auto on suunnilleen ainoa koko sunnuntaiaamuna kadulla kulkeva ajoneuvo. Pallo kierii yhä laiskasti eteenpäin, se on ehtinyt kuorma-auton liikeradan alta pois eikä liike kiinnosta sitä enää tippaakaan, mutta pojan liike on pysähtynyt lopullisesti, hän makaa selällään vielä täysin terveen oloisena, veri virtaa yhä sormenpäissä hyytymättä eikä sitä vuoda ulos pisaraakaan, mutta silti poika on peruuttamattomasti kuollut.

Matias oli juuri saippuoinut naamansa ja seisoi pienen seinäpeilin ääressä mittailleen leuka tanassa hankalasti ajeltavaa kohtaa kaulalla, painava partaterä sojotti oikeassa kädessä.

...Seitsemän maissa vanhukset havahtuivat. Berta pisti liihat harmaat jalkansa turkistohveleihin ja lähti keittämään teetä. He istuutuivat vanerinkovaksi tärkätyn pöytäliinan peittämän pyöreän pöydän ääreen. Pöydän keskellä komeili astiakaapin uumenista esille nostettu malja, jossa oli kotitekoisia hunajakakkuja. Matiaksen takana oli lasten tuoli, ja sen selkänojalla oli jo lähes viisitoista vuotta riippunut hänen pojalle omasta pikkutakistaan muokkaamansa ruskea pusakka. Pusakan vasen, ikkunanpuoleinen

Köyhiä sukulaisia on Ljudmila Ulitskajan ensimmäinen julkaistu teos. Se ilmestyi ensin Ranskassa vuonna 1993, ja Venäjällä vasta sen jälkeen. Kertomussyklissä ilmeni ensimmäistä kertaa Ulitskajan myöhemmillekin teoksille tunnusomainen piirre: arkielämän ja merafyysisten syvyyksien välinen kuilu ei ole niin syvä kuin voisi luulla. Kertomusten päähenkilöt – pääosin naisia – elävät kuin olisivat tunteneet ”elämän salaisuuden” intuitiivisesti syntymästään saakka, eivätkä läheiset useinkaan ymmärrä heidän jokapäiväisten toimiensa outoa logiikkaa.

Nyt ilmestyvään suomenkieliseen laitokseen on liitetty itsenäisenä pienoisoromaanina alun perin ilmestynyt *Sonetska*-teos (1995). *Sonetska*-pienoisoromaanin päähenkilö elää koko ikänsä kirjallisuudesta siinä missä muut jokapäiväisestä leivästä. Jopa onnellinen avioliitto ja perhe-elämä vaikuttavat tilapäisiltä poikkeamilta tältä elämän valtatieltä. Yksin jäätyään *Sonetska* palaa hyvätuoksuiseen kirjamaailmaansa ikiajoiksi.

ISBN 978-952-234-585-1 ★ 84.2



Graafinen suunnittelu ja
kannen kuva Kirsikka Mänty
siltalapublishing.fi